

Asia: VN/25570/2023-OM-54

Lausuntopyyntö työryhmän mietinnöstä; uusi välitysmenettelylaki

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä

Oikeusministeriö on pyytänyt Suomen Yrittäjien lausuntoa välimiesmenettelylain uudistamista koskevasta työryhmämietinnöstä. Mietinnössä ehdotetaan, että välimiesmenettelystä annettu laki uudistetaan korvaamalla se uudella välitysmenettelylailla. Uudistuksen lähtökohtana on tarve lain yhdenmukaisuuteen UNCITRAL:n mallilain kanssa sikäli kuin eroavaisuuksiin ei ole kansallisia tarpeita. Uudistuksessa otetaan huomioon myös välitysmenettelyn alalla tapahtuneesta kansainvälisestä kehityksestä ja digitalisaatiosta aiheutuneet muutostarpeet. Suomen Yrittäjät on ollut mukana Oikeusministeriön asettamassa lainvalmistelun seurantaryhmässä.

Suomen Yrittäjät kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Suomen Yrittäjät pitää välitysmenettelylain uudistamista lähtökohtaisesti tarpeellisenä. Lain päivittäminen vastaamaan kansainvälisiä käytäntöjä ja UNCITRALin mallilakia voi parantaa Suomen houkuttelevuutta välitysmenettelyjen paikkana ja tukea yritysten toimintaympäristön ennakoitavuutta.

Samalla on kuitenkin välttämätöntä tunnistaa, että elinkeinonharjoittajat eivät ole tosiasiallisesti yhdenvertaisessa asemassa. Erityisesti mikro- ja pienyritykset ovat usein heikommassa neuvotteluasemassa suhteessa suuriin yrityksiin ja joutuvat hyväksymään sopimuksen sisällön, myös välityslausekkeen, ilman todellista mahdollisuutta vaikuttaa siihen.

2. 1 luku Yleiset säännökset

Suomen Yrittäjät katsoo, että välityssopimuksen kirjallisen muotovaatimuksen poistaminen lisää riskiä siitä, että mikro- ja pienyritys sitoutuu välitysmenettelyyn huomaamattaan. Tämä korostaa

juridisen osaamisen tarvetta, jota pienillä yrityksillä ei usein ole, ja siirtää sääntelyn riskit heikommassa asemassa olevalle osapuolelle.

Välitysmenettelyä koskevien asioiden keskittäminen Helsingin hovioikeuteen ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuteen voi puolestaan heikentää oikeussuojan alueellista saavutettavuutta (5 §). Mikro- ja pienyrityksille tämä voi merkitä lisääntyviä matkustuskustannuksia, ajankäyttöä ja käytännön esteitä oikeuksiensa tehokkaalle valvomiselle.

3. 2 luku Välityssopimus

VÄLITYSLAUSEKKEET JA MIKRO- JA PIENYRITYSTEN NEUVOTTELUASEMA

Käytännössä mikro- ja pienyritys on usein taloudellisesti tai toiminnallisesti riippuvainen suuremmasta sopimuskumppanistaan. Tällöin välityslauseke hyväksytään usein "ota tai jätä" -tilanteessa. Lisäksi pienyrittäjien ymmärrys välimiesmenettelystä ja sen kustannus- ja oikeusturvariskeistä on usein rajallinen, eikä heillä ole vastaavia resursseja juridisen neuvonnan hankkimiseen kuin suuryrityksillä. Todellisuudessa välitysmenettelyn korkeat kustannukset tarkoittavat usein sitä, että mikro- ja pienyrityksellä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia viedä asiaa välitysmenettelyyn. Tämä heikentää oikeusturvaa ja voi pakottaa pienemmän osapuolen hyväksymään vastapuolen vaatimukset ilman tosiasiallista mahdollisuutta puolueettomaan riidan ratkaisuun.

VÄLITYSLAUSEKKEEN SITOVUUS

Suomen Yrittäjät on hankkeen seurantarhymässä esittänyt, että välimiesmenettelylain uudistamisen yhteydessä olisi syytä toteuttaa kattava vaikutusarvio siitä, tulisiko lainsäädäntöön lisätä elinkeinonharjoittajien epätasapainoisesta neuvotteluasemasta johtuen mikro- ja pienyrityksiä koskeva, kuluttajansuojalain 12 luvun 1 d §:ää vastaava poikkeus, jonka mukaan ennen riidan syntymistä tehdyn sopimuksen välityslauseke ei sitoisi sopimusosapuolena olevaa mikro- tai pienyritystä.

Mietinnön mukaan (kohta 5.1, s. 38) valmistelussa on katsottu, että välitysmenettelyn käyttäminen asioissa, joissa mikro- tai pienyritys on ollut asianosaisena, on yleensä ollut perusteltua ja tällaisen yrityksen kannalta tarkoituksenmukaista, ja että käytännössä varsin yleisiä välitysmenettelyssä käsiteltäviä asioita ovat osakassopimuksia koskevat riidat. Suomen Yrittäjät toteaa, että osakassopimuksia koskevissa riidoissa mikro- tai pienyrityksen sopimusosapuolena ei tyypillisesti ole suuryritys, vaan toinen tai useampi saman kokoluokan tai muuten keskenään tasaveroisessa asemassa oleva osapuoli. Tällaiset tilanteet eivät ole vertailukelpoisia niihin asetelmiin, joissa mikro-

tai pienyritys tekee sopimuksen suuryrityksen kanssa ja joutuu hyväksymään välityslausekkeen ilman todellista neuvottelumahdollisuutta. Osakassopimusriitoihin perustuvat havainnot eivät siten anna oikeaa kuvaa niistä ongelmista, joita mikro- ja pienyritykset kohtaavat nimenomaan suhteessa suuriin sopimuskumppaneihin.

Lakiesityksen kappaleessa 5.1 todetaan, että ”asianosaiset valitsevat välitysmenettelyn riidanratkaisukeinoksi usein siihen liittyvien etujen, kuten menettelyn luottamuksellisuuden ja nopeuden takia.” Tämä lähtökohta ei kuitenkaan vastaa mikro- ja pienyritysten todellista asemaa silloin, kun sopimusosapuolena on suuri yritys. Tällaisissa tilanteissa ei ole kysymys asianosaisten yhdessä ja tasaveroisesti valitsemasta ja sopimasta riidanratkaisukeinosta, vaan useimmiten suuremman osapuolen sanelemasta ehdosta, jonka mikro- tai pienyritys joutuu hyväksymään ilman todellista neuvottelumahdollisuutta. Välityslauseke ei tällöin perustu pienemmän osapuolen harkittuun valintaan välitysmenettelyn eduista, vaan taloudelliseen ja tosiasialliseen paktoon. Suomen Yrittäjät pitää siksi ongelmallisena, että esityksessä nojaututaan yleiseen oletukseen asianosaisten vapaasta ja yhteisestä valinnasta ilman, että tätä oletusta arvioidaan riittävän kriittisesti mikro- ja pienyritysten näkökulmasta. Suomen Yrittäjät on myös pettynyt siihen, ettei asiassa tehty kattavaa ja erillistä vaikutusarviota mikro- ja pienyritysten asemasta ja neuvotteluaseman epätasapainosta huolimatta siitä, että nämä ongelmat tunnistetaan mietinnössä itsessään.

Suomen Yrittäjät ei pidä hyväksyttävänä perustelua, jonka mukaan mikro- ja pienyrityksiä koskevien suojaäännösten säätämisestä luovutaan siksi, että yleisesti soveltuvien kriteerien muotoileminen on vaikeaa ja kohtuuttomuuden arviointi edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Vaikeus ei saa olla syy olla puuttumatta tosiasialliseen ongelmaan. Mikro- ja pienyritysten suojan perustaksi tulee asettaa selkeä ja objektiivinen kriteeri: yrityksen koko. Suojan ei tule riippua tapauskohtaisesta harkinnasta, vaan siitä, täyttääkö yritys mikro- tai pienyrityksen määritelmän. Tällainen sääntely olisi ennakoitavaa, helppoa soveltaa ja antaisi pienille yrityksille todellista oikeusvarmuutta.

On totta, että kohtuuttomuuden arviointi on nykyisin mahdollista oikeustoimilain 36 §:n nojalla, mutta tämä edellyttää aina tapauskohtaista harkintaa ja erillisen kanteen nostamista yleisessä tuomioistuimessa. Tämä on prosessina hidas, raskas ja kallis. Käytännössä pienillä yrityksillä ei ole taloudellisia eikä ajallisia resursseja ryhtyä tällaiseen prosessiin vain saadakseen arvioiduksi välityslausekkeen kohtuuttomuutta. Lisäksi korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä ilmenee, että sovittelukynnys on asetettu hyvin korkealle. Näin ollen oikeustoimilain 36 § ei tarjoa mikro- ja pienyrityksille tosiasiallista suojaa, vaan jää suurelta osin teoreettiseksi oikeussuojakeinoksi.

4. 3 luku Välitysoikeuden kokoonpano

-

5. 4 luku Välitysoikeuden toimivalta

-

6. 5 luku Asian käsittely välitysmenettelyssä

Välitysmenettelyn kansainvälistyminen ja vieraskielisten menettelyjen yleistyminen lisäävät käännös- ja neuvontakustannuksia. Tämä heikentää mikro- ja pienyritysten asemaa suhteessa suuriin ja kansainvälisesti toimiviin yrityksiin, joilla on paremmat resurssit toimia vieraalla kielellä ja kansainvälisessä prosessissa. (25 §)

Digitalisaation ja etäyhteyksien lisääminen on lähtökohtaisesti myönteistä ja voi alentaa kustannuksia, mutta se edellyttää toimivia teknisiä valmiuksia ja osaamista. Kaikilla mikro- ja pienyrityksillä ei ole tähän riittäviä resursseja, mikä voi käytännössä heikentää niiden osallistumismahdollisuuksia menettelyyn. On tärkeää, että välitysoikeus kuulee asianosaisia ennen etäyhteyden käytöstä määrätessään. (28 §)

7. 6 luku Välitystuomio

VÄLITYSMENETTELYN KULUT JA KUSTANNUSRISKI

Suomen Yrittäjät on esittänyt, että sellaisten riitojen osalta, joissa toisena osapuolena on mikro- tai pienyritys ja toisena osapuolena suuryritys, oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta tulisi arvioida välitysmenettelyssä viran puolesta ilman asianosaisten vaatimusta. Välitysoikeuden tulisi voida kohtuullistaa mikro- tai pienyrityksen maksettavaksi tulevia kustannuksia tai tilanteessa, jossa mikro- tai pienyrityksen voidaan katsoa hävinneen riidan osittain tai kokonaan suuryritystä vastaan, vapauttaa mikro- tai pienyrityksen velvollisuudesta korvata vastapuolensa kulut. Olemme myös pitäneet tärkeänä selvittää, olisiko mahdollista ja tarkoituksenmukaista, että suuryritys vastaisi välitysmenettelyssä mikro- tai pienyritystä vastaan aina omista oikeudenkäyntikuluistaan menettelyn lopputuloksesta riippumatta.

Esityksessä todetaan (kappale 5.1), että valmistelussa on arvioitu välitysmenettelyn kustannuksia koskevaa sääntelyä mikro- tai pienyrittäjän tai työntekijän kannalta ja että välitysmenettelyn kustannukset eivät välttämättä ole ainakaan merkittävästi suuremmat kuin tuomioistuinmenettelyn, jos asiaa käsitellään useassa oikeusasteessa. Esityksessä ehdotetaan myös uutta kustannusten jakautumista koskevaa säännöstä, jossa välitysoikeus voisi harkitessaan ottaa huomioon jutun lopputuloksen ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnin lisäksi muut olosuhteet, ja jossa yhteisvastuullisuudesta välitysoikeuden palkkioista voitaisiin perustellusta syystä poiketa. Esityksen mukaan nämä säännökset mahdollistavat myös mikro- tai pienyrittäjän tai työntekijän aseman huomioimisen kustannuksia koskevissa ratkaisuissa.

Suomen Yrittäjät katsoo edelleen, että edellä esitetty ei ole riittävä turva mikro- ja pienyrityksille. Mikäli työryhmä katsoo, että viittaus ”muihin olosuhteisiin” mahdollistaa mikro- tai pienyrittäjän aseman huomioimisen kustannuksia koskevissa ratkaisuissa, tämän tulee ilmetä selkeästi ja yksiselitteisesti 42 §:n yksityiskohtaisista perusteluista. Pienyritysten oikeusturvaa ei voida jättää tulkinnanvaraisen yleislausekkeen varaan, vaan lain perusteluissa on nimenomaisesti todettava, että

yrityksen koko ja asema suhteessa vastapuoleen ovat keskeisiä ja painavia perusteita kustannusten kohtuullistamiselle ja yhteisvastuullisuudesta poikkeamiselle. Lisäksi arviointi tulisi aina tehdä viran puolesta, eikä nyt ehdotetun mukaisesti vain asianosaisten vaatimuksesta.

Suomen Yrittäjät pitää lisäksi harmillisena, ettei valmistelussa tehty Yrittäjien näkemyksen mukaisesti erillistä selvitystä siitä, olisiko mahdollista ja tarkoituksenmukaista säätää, että suuryritys vastaa välitysmenettelyssä mikro- tai pienyritystä vastaan aina omista oikeudenkäyntikuluistaan riippumatta menettelyn lopputuloksesta.

8. 7 luku Välitystuomion kumoaminen

-

9. 8 luku Välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano

-

10. 9 luku Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

-

11. Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

-

12. Muut huomiot

Lakiesityksen painotus menettelyn nopeuteen ja lopullisuuteen, erityisesti lyhyiden määräaikojen ja rajatun tuomioistuinkontrollin kautta, suosii toimijoita, joilla on jatkuva pääsy oikeudelliseen asiantuntemukseen. Mikro- ja pienyritysten kannalta tämä lisää riskiä menettää oikeussuoja pelkästään resurssipulan tai tiedonpuutteen vuoksi.

YHTEENVETO

Suomen Yrittäjät pitää välitysmenettelylain uudistamista sinänsä tarpeellisena ja osin myönteisenä kehityksenä. Nykyisessä muodossaan lakiesitys kuitenkin painottuu suurten ja kansainvälisten toimijoiden tarpeisiin, eikä se riittävästi turvaa mikro- ja pienyrittäjien oikeusturvaa. Esitystä tulisi siten täydentää niin, että pienyrittäjien oikeusturva ja tosiasiallinen yhdenvertaisuus turvataan myös välitysmenettelyssä.

Lempiäinen Sanna
Suomen Yrittäjät ry